

Антонівські яблука (скорочено)

Іван Бунін

Іван Бунін

Антонівські яблука

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

I

Пригадується мені рання ясна осінь. Пам'ятаю ранній, свіжий, тихий ранок. Пам'ятаю великий, підсохлий і поріділий сад, кленові алеї, тонкі пахощі опалого листя і – запах антонівських яблук, запах меду й осінньої свіжості. Тархани, міщани-садівники, найняли селян і насипають яблука, щоб уночі везти їх до міста. Селянин, що насипає яблука, їсть їх одне за одним. Міщанин не зупинить його, бо так заведено.

Прохолодну ранкову тишу порушує тільки квоктання дроздів на горобині в саду, голоси та лункий стукіт яблук, коли насипають їх у мірки й діжки. Крізь поріділий сад далеко видно дорогу до великого намету, біля якого міщани завели за літо ціле хазяйство. У наметі є постелі, одностовільна рушниця, самовар, посуд. Коло намету порозкидані рогожі, ящики, усякі розтріпані пожитки, викопано земляну пічку. Опівдні на ній вариться куліш із салом, увечері гріється самовар. У святкові ж дні коло намету – цілий ярмарок. Юрмляться меткі дівки-одновірки в сарафанах, приходять "панські" у своїх гарних костюмах, молода старостиха, вагітна, з широким сонним обличчям і важка, як холмогірська корова. На голові в неї "роги", — коси викладено обабіч маківки і покрито кількома хустками так, що голова здається величезною. А хлопчаки в сорочках і штанах з полотна купують яблука. Сухотний міщанин часом грає на гармонії.

На ясну ніч стає холодно і росяно. Надихавшись на току житнім ароматом нової соломи й полови, бадьоро простуєш додому на вечерю. Голоси на селі чи рипіння воріт лунають у холодному надвечір'ї незвичайно чітко. Смеркає. Пахне димом вишневих гілляк. Навколо багаття видно чийсь силуєти.

Пізнньої ночі ще раз проскочиш до саду. Дістанешся до намету. "Це ви, паничу?" — тихо озивається хтось із темряви. "Я. А ви ще не спите, Миколо?". Микола відповідає, що спати не можна. Я стріляю з рушниці, щоб трохи полякати людей, бо на валу обтрусили всі груші.

II

Селянам ведеться добре, якщо антонівка вродила: це і хліб уродив... Пригадується мені врожайний рік. Рано-вранці накажеш скоріше сідлати коня, а сам побіжиш купатись на став. Вода під вербами стала прозора, крижана і ніби важка. Після

купання і сніданку їду Виселками на полювання. Осінь – пора храмових свят, і народ у цей час прибраний, задоволений, вигляд села зовсім не той, що іншої пори. Коли ж рік урожайний, так на селі й зовсім непогано. До того ж наші Виселки з давніх-давен славились "багатством": люди довго жили, були здорові.

Пам'ятаю одного старого і його стару. На зріст стара була велика і вся якась темна, у постолах, у білій-білій сорочці. Біля ґанку був великий камінь, який вона купила собі на могилу.

Колись у Виселках хати були у два-три зруби, тому що ділитись ще не було моди. У великих сім'ях розводили бджіл, сіяли коноплі, були клуні й стодоли, укриті під гребінку, у сарайчиках і коморах були залізні двері, за якими зберігали полотно, пряжки, нові кожухи, цяцьковану зброю, мірки, оковані мідними обручами. На воротах і на санках були випалені хрести. Мені часом здавалось дуже привабливим бути селянином. Коли ото їдеш сонячного ранку селом, усе думаєш про те, як добре косити, молотити, спати на току і в ожередах, а у свято прокинутись разом із сонцем, умитися біля бочки й одягти чисту сорочку з полотна, такі ж штани й міцні чоботи з підківками. Якщо ж, думалося, до цього ще красиву й здорову жінку у святному вбранні і поїздки до обідні, а потім обід у бородатого тестя, то більш і бажати нема чого.

Лад середнього дворянського життя ще й за моєї пам'яті мав багато спільного з ладом багатого селянського життя своєю хазяйновитістю і сільським старосвітським добробутом. Такою, наприклад, була садиба тітки Ганни Гарасимівни, яка жила від Виселків верст за дванадцять. Кріпацтва я не знав і не бачив, та, пам'ятаю, у тітки Ганни Гарасимівни відчував його. У неї була челядня, у якій жили старезні діди й баби, дряхлий повар у відставці, схожий на Дон-Кіхота. Усі вони вклонялися поміщикам. Сивий кучер ще біля сарая здимає шапку і через увесь двір іде з простоволосою головою.

Сад у тітки славився своєю занедбаністю, солов'ями, горлицями і яблуками, а будинок – покрівлею. Будинок обіймало гілля лип. Стріха була солом'яна. А по боках будинку були ґанки з колонами. На фронтонах їх завжди сиділи ситі голуби.

Увійдеш у дім і насамперед відчуєш запах яблук. Скрізь тиша й чистота. І от чути покашлювання: виходить тітка. Вона невеличка, але теж, як і все тут, міцна. Плечі в неї вкриті великою перською шаллю. Вийде вона поважно, але привітно, і відразу ж під нескінченну розмову про старовину, про спадщини, починає з'являтися частування: спочатку "дулі", яблука – антонівські, "бель-бариня", боровинка, "плодовита", — а потім чудовий обід: жарена шинка з горошком, фарширована курка, індичка, маринади і червоний квас.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.

III

Останніми роками гаснучий дух поміщиків підтримувало полювання. Колись такі маєтки, як Ганни Гарасимівни, були не дивина. Були маєтки з величезними садибами,

із садом на двадцять десятин, ці маєтки хоч і руйнувалися, проте ще жили на широку ногу. Немає трійок, верхових "киргизів", гончаків і хортів, челяді і самого власника – дідича-мисливця, на зразок мого небіжчика-шуряка Арсена Семеновича.

З кінця вересня наші сади і токи порожніли, погода, як завжди, різко змінювалась. Вітер цілі дні рвав і шарпав дерева, дощі поливали їх з ранку до ночі. Стоїш біля вікна й думаєш: "А може, дасть бог, випогодиться". Та вітер не вщухав. Згодом починались прозорі й холодні дні початку жовтня, прощальне свято осені!

І ось я бачу себе в садибі Арсена Семеновича, у великому домі, у залі, повному сонця й диму від люльок і цигарок. Народу багато. Щойно усі добре пообідали. Чорний хорт, улюбленець Арсена Семеновича, влізає на стіл і починає жерти з блюда рештки зайця під соусом. Раптом Арсен Семенович глушить залу пострілом і сміється. Він високий на зріст, худорлявий, але кремезний і стрункий, а з обличчя – красень-циган. Очі в нього блищать дико, він дуже спритний, у шовковій малиновій сорочці, оксамитових шароварах і довгих чоботях. Налякавши і собаку, і гостей пострілом, він удавано поважно декламує баритоном:

Пора, пора сідлати нам донця

І ріг дзвінкий повісити за плечі!

Їдеш з галасливою ватагою Арсена Семеновича, збуджений музикальним гамором собак, у якийсь Красний Бугор чи Гримлячий Острів, що вже самою своєю назвою хвилює мисливця. Міцно гримнув постріл – і все "заварилося" й покотилося кудись удалину. Помчиш лісом, уже нічого не розбираючи по дорозі. Тільки дерева миготять перед очима та летить в обличчя багно з-під копит коня-киргиза. Увесь мокрий, тремтячи від напруження, стримуєш хриплячого, усього в піні, коня і жадібно ковтаєш крижану вогкість лісової долини. Навколо тебе – мертва тиша. У лісі холоднішає і темніє. Час на ночівлю. Та зібрати собак після полювання важко. Уже зовсім поночі увалюється ватага мисливців у садибу якогось майже незнайомого холостяка-поміщика і сповнює шумом усе подвір'я садиби. Траплялося, що в такого гостинного сусіда мисливці жили по декілька днів. Усі ходять з кімнати в кімнату, безладно п'ють і їдять, галасливо розповідаючи свої враження над убитим здоровенним вовком. Після горілки і їжі відчуваєш солодку втому і лягаєш спати.

Коли траплялося проспати полювання, відпочинок був особливо приємним. Прокинешся і довго лежиш у ліжку. В усьому домі – тиша. Чути, як обережно ходить по кімнатах садівник, розтоплюючи печі. Попереду – цілий день спокою в безмовній уже по-зимовому садибі. Не поспішаючи одягнешся, поблукаєш садом, знайдеш у мокрому листі випадково забуте холодне й мокре яблуко, і чомусь воно здається надзвичайно смачним. Потім візьмешся за старовинну книжку – "Дворянин-філософ". Згодом від катерининської старовини перейдеш до романтичних часів, до альманахів, до сентиментально-пишномовних і довжелезних романів. А ось журнали з іменами Жуковського, Батюшкова, ліцеїста Пушкіна. І з сумом згадаєш бабусю, її полонези на клавікордах, її томне читання віршів з "Євгенія Онегіна". І старосвітське мрійне життя постане перед тобою... Хороші дівчата і жінки жили колись у дворянських садибах! Їх

портрети дивляться на мене зі стіни.

IV

Запах антонівських яблук зникає з поміщицьких садиб. Ці дні були так недавно, а проте мені здається, що з того часу минуло мало не ціле століття. Повмирили діди у Виселках, померла Ганна Гарасимівна, застрелився Арсен Семенович... Настає царство дрібнопомісних, збіднілих до злиднів. Та гарне й це злиденне дрібнопомісне життя!

Ось я бачу себе знову на селі, у глибоку осінь. Дні стоять синюваті, похмурі. Уранці я сідаю в сідло і з однією собакою, з рушницею та рогом вирушаю в поле. Цілий день я блукаю пустими рівнинами... Зголоднілий і змерзлий, повертаюсь я перед смерком до садиби, і на душі стає тепло й відродно. Пам'ятаю, у нас у домі любили смерком не світити вогню і вести в напівтемряві розмови. Увійшовши в дім, я бачу, що зимові рами вже вставлено, і це ще більш настрояє мене на мирний зимовий лад. У лакейській наймит топить грубку. Потім іду до челядні. Там багато людей і горить світло: дівчата січуть капусту. Я слухаю їхні смутно-веселі сільські пісні. Інколи заїде якийсь дрібнопомісний сусід і надовго завезе мене до себе. Гарне і дрібнопомісне життя!

Дрібнопомісний встає рано. Крутить товсту цигарку. У домі мертва тиша. За дверима в коридорі хропе стара куховарка, яка жила в панському домі ще дівчам. Проте це не заважає панові хрипко гукнути на весь будинок: "Лукерко! Самовар!". Потім, узувши чоботи, накинувши на плечі чумарку і не застібаючи коміра сорочки, він виходить на ґанок. Його оточують гончаки. Скручене й почорніле від морозу листя шарудить під чобітьми. Добрий буде день для полювання! Поміщик довго дивиться на осіннє поле, на пустельну зелену озимину, по якій блукають телята. Дві гончі суки скавучать біля його ніг, а Заливай уже за садом проситься в поле.

На стодолі починається молотьба. Гуде барабан молотарки. Посеред приводу, обертаючись на ослінчику, сидить погонич і одноманітно погукує на коней. Дівчата квапливо метуть тік, бігають з ношами, мітлами. Подавальник дає перший жмут соломи. Робота закипає. Пан стоїть біля воріт стодолі і дивиться.

Пороша, перший сніг! Настає зима, починається "робота" з гончаками. З'їздяться дрібнопомісні один до одного, п'ють на останні гроші, цілі дні пропадають у засніжених полях. А ввечері на якомусь глухому хуторі хтось настрояє гітару...

На сутінки буйний вітер загуляв,

Широко мої ворота розчиняв, —

починає хтось грудним тенором. І решта невлад, удаючи, що жартують, підхоплюють з тоскним, безнадійним завзяттям:

Широко мої ворота розчиняв,

Білим снігом путь-дорогу замітав...

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу.